

z jeho koncepcí byly časem překonány. Mnohé z jeho podnětů se nerealizovaly. Ale nesmírné úsilí, pracovní elán a syntetická schopnost zvládnout rozsáhlá kvanta informací zůstávají vzorem i pro budoucnost.“

Byl systematikem, zaníceným učitelem a svěžím člověkem až do vysokého věku. Existuje dokumentární film, ve kterém se Příhoda jako již emeritní profesor studující procesy stárnutí o charakteristikách stáří psychologicky výstižně vyslovuje. Byl pochován na Olšanech. Bronzovou bystu kdosi ukradl. Jeho vědecký a lidský příklad je však nezcizitelný.

F. Jiránek – pedagogická psychologie podložená výzkumem intelektu

František Jiránek (1914–1977) pocházel z východních Čech. Po ukončení gymnázia pokračoval ve studiích ve Francii v Nimes a na FF UK v Praze. Získal aprobaci z latiny a filozofie. Působil pak jako středoškolský profesor na různých gymnáziích.

Po získání doktorátu na FF UK v Praze začíná r. 1948 jeho vědecká kariéra. Bohužel tato doba v Čechách psychologii nepřála.

Nepříznivá atmosféra ve Výzkumném ústavu pedagogickém v Praze, ve kterém Jiránek pracoval, byla způsobena nejen politickými a kulturními poměry, ale i tím, že někteří pracovníci neměli dostatečné vzdělání a rozhled a mnozí z nich nebyli ani odborně na výši. Proto realizace projektů narážela na nepochopení, obavy a strach.

V tomto období Jiránek výzkumně analyzoval psychologické otázky počátečního čtení a psaní. Zároveň se zabýval vymezením předmětu a metod pedagogické psychologie. K tomuto tématu se pak během své další bohaté vědecké činnosti vracel. V Jiránkově pohledu na psychologii učení a myšlení je patrný vliv Francie, kterou znal ze studií. V psychologii je to příklon k J. Piagetovi (výzkumy myšlenkových operací a koncepce duševního vývoje dítěte).

Od vstupu na výzkumné pracoviště až do posledních dnů svého života pracoval F. Jiránek se svým nejbližším spolu-

pracovníkem JANEM SOUČKEM, který původně vedl sociologické a psychologické oddělení ve Výzkumném ústavu pedagogickém J. A. Komenského v Praze. Byl to také J. Souček, který jako první Jiráňka seznámil s prostředím tehdejší národní školy, tedy se žáky, jejichž věkové rozpětí tvořilo pravidelnou populaci Jiráňkových výzkumů. J. Souček je také spoluautorem Jiráňkových učebnic. Odlišme Rudolfa Součka, autora duchovědně orientovaného.

V období 1958–1959 rozvíjel F. Jiránek jako vedoucí vědecký pracovník pedagogickou psychologii v Ústavu pro dálkové studium učitelů a v Ústavu pro učitelské vzdělání na UK v Praze. Zároveň byl členem katedry psychologie na PF UK v Praze. V roce 1967 podal návrh na zřízení laboratoře pedagogické psychologie. Ke škodě české pedagogické psychologie nebyl však jeho návrh realizován. Přesto bylo období 1960–1970 plodné pro výzkumnou, teoretickou i pedagogickou práci. F. Jiránek charakterizoval myšlení dítěte předškolního a mladšího školního věku, zabýval se rozvojem schopností u dospívající mládeže. Účastnil se diskusí o modernizaci vyučování a učení na školách a vykládal, co je psychologickým principem názornosti. Přispěl k pochopení množinové teorie pro vyučování matematiky.

Do tohoto období spadají i práce věnované vzdělávání dospělých, kvalifikovaných učitelů, zjišťování gramatických a matematických vědomostí u absolventů gymnázií. Experimenty v psychologii učení shrnul v monografii „Otázky psychologie učení“. F. Jiránek měl též s kolektivem připravenou do tisku rozsáhlou učebnici „Pedagogická psychologie“, která nebyla v konečné verzi vydána.

V 70. letech vyšly jeho studie o časové ose výuky, o učení dějepisu a vlastivědným pojmům, o chápání funkce peněz. Jiráňkovy empirické výzkumy končí studiem citů. Nedokončen zůstal Jiráňkův nárys školské didaktiky, první toho druhu v naší pedagogické literatuře. Po podepsání Charty 77 musel Jiránek opustit pedagogickou fakultu, byl vyslýchán a sledován, až doslova uštván náhle zemřel r. 1977.

Nosnost a správnost Jiráňkovy koncepce v praxi po r. 1989 prokázala EVA VYSKOČILOVÁ (NAR. 1930), když připravila a vy-

dala řadu úspěšných učebnic pro ZŠ vycházejících z Jirákových i jejích psychodidaktických výzkumů.

V. Kulič – řízené učení

Václav Kulič (1921–1998) byl originálním badatelem v psychologii učení a poznávání. Zažil druhou světovou válku v nejcitlivějším věku se všemi důsledky. Byl totálně nasazen v Německu, ke konci války uprchnul domů a skrýval se na Moravě. Teprve po válce mohl začít studovat na FF UK psychologii. Než se začal věnovat výzkumu v Psychologickém a později Pedagogickém ústavu ČSAV, vyučoval na středních školách.

Kulič vycházel ve své práci z předpokladu, že se učení člověka realizuje převážně v situacích pedagogického typu, tj. tam, kde tento proces někdo více nebo méně záměrně řídí, to znamená zasahuje do jeho průběhu a organizuje jeho podmínky tak, aby bylo účinné a zároveň rozvíjelo jeho osobnost k co nejvyšší poznávací i výkonnostní kompetenci, k integrování jeho vysoké autonomie a odpovědnosti. Řízení se tak stává výraznou determinantou učení. Z teorie regulace vyplývá, že každé řízení je účinné tehdy, pokud je „poučené a úplné“, tj. vychází-li z nejhlubšího poznání o zákonitostech řízeného jevu – v případě lidského učení to znamená z poznatků psychologie. Znamenitá je jeho kniha „Chyba a učení“ (1971).

V. Kulič si položil základní otázku: Jaké by mělo být ono „řízení“, aby bylo opravdu účinnou determinantou učení, z kterých poznatků psychologie by mělo vycházet? V r. 1961 americký behaviorista B. F. Skinner poznamenal: „Je kuriózní, že psychologie až dosud studovala učení převážně bez vztahu k vyučování; sledovala učení u zvířat i lidí, ale nestarala se příliš o to, jak jim učení ulehčit.“ Nelze nepřiznat, že v mnoha případech zkoumali psychologové učení v jeho obecné podobě, v umělých a izolovaných experimentálních situacích, kde se nezavádělo řízení jako nezávislá proměnná v pokusu. Člověk opakovaně procházel seznamem smyslu-prostých slabik až k dokonalé reprodukci. Z takto získaných údajů se pak konstruovaly křivky a modely učení a odvozova-